

**MADANIYATSHUNOSLIK YONDASHUVI ASOSIDA O‘SMIRLARDA
KIBERXAVFSIZLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISH
MEXANIZMLARI**

*Muxammadjonov Xojiakbar Zafarjon o‘g‘li,
IIV Akademiyasi, "Axborot texnologiyalari" kafedrasida o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Bugungi raqamli asrda kiberxavfsizlik, ayniqsa, aloqa o‘rnatish va ijtimoiy o‘zaro ta’sir qilish uchun texnologiyaga tobora ko‘proq ishonadigan o‘smir talabalar uchun muhim muammoga aylandi. O‘smirlarning kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlarini shakllantiruvchi mexanizmlarni tushunish mas’uliyatli onlayn xulq-atvorni targ‘ib qilish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va kiberxavflarni yumshatish uchun zarurdir. Ushbu madaniy me’yorlar, qadriyatlar va amaliyotlar ularning raqamli sohadagi munosabati va xulq-atvoriga qanday ta’sir qilishini hisobga olgan holda, madaniyatshunoslik yondashuvi orqali o‘smirlarda kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlarni rivojlantirish mexanizmlarini o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: Madaniy kontekst va kiberxavfsizlik tushunchalari, OAV vakillari va madaniy kontentlar, Ta’limiy tadbirlari va madaniy kompetentsiya

Abstract: Cybersecurity has become an important issue in today's digital age, especially for adolescent students who increasingly rely on technology for communication, learning, and social interaction. Understanding the mechanisms that shape adolescents' perceptions of cyber safety is essential to promoting responsible online behavior, protecting privacy, and mitigating cyber risks. This essay explores the mechanisms by which adolescent students' perceptions of cybersecurity develop through a cultural studies approach, considering how cultural norms, values, and practices influence their attitudes and behaviors in the digital realm.

Keywords: Cultural Context and Concepts of Cybersecurity, Media Representations and Cultural Content, Educational Activities and Cultural Competence

Аннотация: Кибербезопасность стала важной проблемой в современную цифровую эпоху, особенно для студентов-подростков, которые все больше полагаются на технологии для общения, обучения и социального взаимодействия. Понимание механизмов, формирующих представления подростков о кибербезопасности, имеет важное значение для пропаганды ответственного поведения в Интернете, защиты конфиденциальности и снижения киберрисков. В этом эссе исследуются механизмы, с помощью которых восприятие кибербезопасности у учащихся-подростков развивается с помощью культурологического подхода, учитывая, как культурные нормы, ценности и практики влияют на их отношение и поведение в цифровой сфере.

Ключевые слова: культурный контекст и концепции кибербезопасности, медиарепрезентации и культурный контент, образовательная деятельность и культурная компетентность.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktyabrdagi “Axborot texnologiyalari sohasida ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT-industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4851 sonli qarorlari [1] ijrosini ta’minlash hamda 2020 yil 2 martda esa

Prezidentimizning “2017–2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Ilm, ma‘rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”gi Farmoni bilan “Ilm, ma‘rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” Davlat dasturi qabul qilindi. Davlat dasturi beshta asosiy yo‘nalishlardan iborat bo‘lib, dasturning beshinchi yo‘nalishida 2020-2023 yillarga mo‘ljallangan Kiberxavfsizlikka doir milliy strategiya hamda “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi qonun loyihasini ishlab chiqish belgilanib qo‘yilgan[2].

Kiberxavfsizlik hozirda yangi kirib kelgan tushunchalardan biri bo‘lib, unga berilgan turlicha ta‘riflar mavjud. Xususan, CSEC2017 Joint Task Force manbasida kiberxavfsizlikka quyidagicha ta‘rif berilgan [3]: kiberxavfsizlik – hisoblashlarga asoslangan bilim sohasi bo‘lib, buzg‘unchilar mavjud bo‘lgan sharoitda amallarni to‘g‘ri bajarilishini kafolatlash uchun o‘zida texnologiya, inson, axborot va jarayonlarni mujassamlashtiradi. U xavfsiz kompyuter tizimlarini yaratish, amalga oshirish, tahlillash va testlashni o‘z ichiga oladi. Kiberxavfsizlik ta‘limning mujassamlashgan bilim sohasi bo‘lib, qonuniy jihatlarni, siyosatni, inson omilini, etika va risklarni boshqarishni o‘z ichiga oladi.

Madaniy kontekst va kiberxavfsizlik tushunchalari: O‘smirlarning kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlari ularning madaniy konteksti, jumladan, texnologiyadan foydalanish, maxfiylik va onlayn xavfsizlik bilan bog‘liq ijtimoiy normalar, qadriyatlar va amaliyotlar bilan shakllanadi. Individuallikka qarshi jamoaviylik, hokimiyatga bo‘lgan munosabat, shaxsiy hayot va xavfsizlikni anglash kabi madaniy omillar o‘smirlarning raqamli domendagi xatti-harakatlari va qarorlariga ta‘sir qilishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Masalan, shaxsiy avtonomiya va erkinlikni birinchi o‘ringa qo‘yadigan madaniyatlarda o‘smirlar o‘zlarining onlayn aloqalarida shaxsiy daxlsizlik va avtonomiyani birinchi o‘ringa qo‘yishga moyil bo‘lishlari mumkin, holbuki jamoaviylik madaniyatlarda ularning munosabatlariga potentsial ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan jamoaviy farovonlik va ijtimoiy uyg‘unlikka e‘tibor qaratilishi mumkin. Masalan: kiberxavfsizlik va xavflarni boshqarishga qaratilgan.

OAV vakillari va madaniy kontentlar: Ommaviy axborot vositalari vakillari va madaniy kontentlar ham o‘smirlarning kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda hal qiluvchi ro‘l o‘ynaydi. Ommabop ommaviy axborot vositalari, ko‘ngilochar va axborot vositalarida xakerlar, kiberhujumlar va onlayn tahdidlarning tasviri o‘smirlarning texnologiya, xavfsizlik va xavfga bo‘lgan munosabatiga ta‘sir qilishi mumkin. Texnologiyani imkoniyatlar, aloqa yoki tahdid manbai sifatida tasvirlaydigan madaniy kontentlar o‘smirlarning raqamli platformalar va qurilmalarni qanday idrok etishi va ular bilan shug‘ullanishiga ta‘sir qilishi mumkin. O‘qituvchilar va siyosatchilar kiberxavfsizlik bilan bog‘liq ommaviy axborot vositalari vakillari va madaniy kontentlarni tanqidiy tahlil qilish orqali o‘smirlarga onlayn o‘zaro aloqalar bilan bog‘liq xavf va imkoniyatlarni chuqur tushunishga, raqamli savodxonlik, mas‘uliyat va axloqiy xulq-atvor madaniyatini rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Ta‘limiy tadbirlar va madaniy kompetentsiya: Madaniy kompetentsiya va raqamli savodxonlikni rag‘batlantiradigan ta‘limiy tadbirlar o‘smirlarning kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlarini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Madaniy tadqiqotlar yondashuvlarini kiberxavfsizlik bo‘yicha ta‘lim dasturlariga integratsiyalashgan holda, maxfiylik va xavfsizlikning madaniy o‘lchovlarini tanqidiy o‘rganishga yordam berishi

mumkin. Ushbu aralashuvlar onlayn xulq-atvor bilan bog‘liq madaniy me’yorlar va qadriyatlar bo‘yicha munozaralarni, kiberxavfsizlik amaliyotlaridagi madaniy farqlarni ta’kidlaydigan amaliy tadqiqotlarni va o‘smirlarni o‘zlarining madaniy istiqbollari va noto‘g‘ri qarashlarini aks ettirishga undaydigan hamkorlik loyihalarini o‘z ichiga olishi mumkin. Madaniy malaka va xabardorlikni oshirish orqali o‘qituvchilar o‘smirlarga raqamli dunyoning murakkabliklarida mas’uliyatli, axloqiy va xavfsiz tarzda harakat qilish imkoniyatini berishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o‘smirlarda kiberxavfsizlik haqidagi tasavvurlarni rivojlantirish mexanizmlari ko‘p qirrali bo‘lib, ular madaniy me’yorlar, qadriyatlar, ommaviy axborot vositalari vakillari va ta’lim tadbirlari ta’sirida rivojlantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi prezidentining “2017 — 2021 yillarda O‘zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasini «Ilm, ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”gi Farmoni, 2020 yil 2 mart, PF-5953-son

2. Information Technology Security Evaluation Criteria (ITSEC), Provisional Harmonized Criteria (1991) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1991 ISBN 92-826-3004-8, Catalogue Number: CD-71- 91-502-EN-C © ECSC-EEC-EAEC, Brussels • Luxembourg.